zeker niet alleen theoretisch wil zijn, nog in een kleine boutade. Speelt u mee ? Goed, richt dan even uw aandacht op wat u maar wilt, maar eens het voorwerp van uw aandacht gekozen koncentreert u daar EXCLUSIEF uw aandacht op gedurende een volle minuut. NIETS anders mag gedurende die minuut het veld van uw bewustzijn binnensluipen. Eerst DOEN voor u verder leest !

Geprobeerd en... waarschijnlijk deerlijk mislukt ? Geen nood, voor ongeveer elke mens ter wereld zou het mislukken. Mijn besluit bij deze kleine test is eenvoudig : als het glorieuze eindresultaat van miljoenen jaren evolutie een wezen is dat nog niet 1 minuut zijn aandacht kan houden bij iets wat hij zelf mag kiezen, dan blijft de vraag : moest DAARVOOR al die oorlog, massamoord, enz. ?

En wat doen we nu met dit alles ? Zo vlug mogelijk de mensheid uitroeien of zoiets ? Zeker niet, dat doet de mensheid trouwens wel vanzelf. Maar misschien bevordert het de detachment en sereniteit wanneer we bij het volgende nieuwsjournaal op de TV een en ander bekijken als resultaat van wat Maerth beschrijft : *teveel schedeldruk en daardoor kortsluiting in de hersenen.* En zeg nu niet dat er veel fantasie nodig is om het zo te bekijken.

Guy de MAERTELAERE

BIBLIOGRAFIE

- Walt Anderson, *Open Secrets, a western Guide to Tibetan Buddhism*, Penguin, Hammondsworth, 1982.
- René Guénon, *Aperçus sur l'initiation*, Ed. traditionnelles, Paris, 1976.
- Serge-Christophe Kolm, *Le bonheur-liberté, bouddhisme profond et modernité*, Presses Universitaires de France, 1982.
- U.G. Krishnamurti, *Le Mental est un Mythe*, Les Deux Océans, Paris, 1988.
- Oscar Kiss Maerth, *Het begin was het einde*, H. Meulenhoff, Baarn, z.d.
- Satprem, *Sri Aurobindo ou l'aventure de la conscience*, Buchet/Chastel, Paris, 1970.
- Ken Wilber, *Up from Eden, a transpersonal view of Evolution*, Rontledge and Kegan Paul, London, 1983.
- Ken Wilber, *Oog in oog, veranderende denkbeelden voor deze tijd*, Lemniscaat, Rotterdam, 1985.

Op Queeste naar de Graal

Met de steeds toenemende interesse voor de middeleeuwse kultuur – denken we hierbij aan het werk van Eco, Le Roy Ladurie e.a. – moet het ons opvallen dat de Westerse mens terug aan het zoeken geslagen is. Naar wie of wat ? Dat blijft ons momenteel een raadsel. In elk geval moet hem iets mankeren, iets dat hem in onze moderne hypertechnologische en -rationele wereld ontbreekt. De boeken omtrent spiritualiteit zijn volgens tal van uitgevers een winstgevende business en het lijdt geen twijfel dat deze trend zich in de komende jaren zal verderzetten. Men kan zich natuurlijk de vraag stellen of dit alles wel zo positief is. De evergreens van de spiritualiteit zijn nièt deze die kwalitatief hoog aangeschreven staan. Het zijn daarentegen eerder deze die men onder de rubriek *pseudo-religies* en occulte "wetenschappen" kan onderbrengen, daarmee bedoel ik "studies" die beweren eens en voor altijd de sleutel van de oude mysteries en ondoorgrondelijke symbolen gevonden te hebben.

De invloed van dergelijke werken is vrij groot, niettegenstaande hun "inzichten" anti-traditioneel zijn daar ze van de archaïsche en traditionele maatschappij een tot in het absurde doorgedreven karikatuur maken. Maar goed, dit artikel is er niet op gericht hun proces te maken. Ik wenste alleen aan te stippen dat met de verhoogde interesse voor de middeleeuwse traditionele maatschappij, de spiritualiteit een renaissance meemaakt waarin *katharen, graalridders en troubadours* de boventoon voeren. Vooral de Graal scheert hoge toppen. Iedereen herinnert zich de belachelijke versie van T.H. White, *The Once and Future Kind*, de sublieme trilogie van V. Chapman, *The Green Knight/The King's Damosel/King Arthur's Daughter*, of de paganistische occulte topper van M. Bradsley, *De Nevelen van Avalon*. Dit zijn allemaal slechts verhalen die rond de materie van het Arthurepos zijn opgebouwd. Daarnaast bestaan er ook tal van studies en zelfs organisaties die deze omvangrijke en blijkbaar onuitputtelijke materie behandelen. In ieder geval heb ik me erdoor laten verleiden, zodanig zelfs dat ik door het bos de bomen niet meer zag staan. Het sterkst werd ik betoverd door het doolhof van symbolen die me steeds andere wegen lieten bewandelen.

Zo was er b.v. de bijna steeds mysterieuze *geboorte* van een held. *Arthur* werd geboren uit Uther Pendragon en Igerna, de vrouw van Gorlois of Cornwall. Uther Pendragon wist zich door de hulp van de magische krachten van Merlijn het uiterlijk van Gorlois toe te eigenen en zo de vrouw voor zich te winnen. Bij het aanbreken van de dag werd gemeld dat Gorlois gedood was. Maar toen de nieuwe koning geboren werd, bracht Merlijn hem onder zijn hoede zodat zijn ouders onbekend bleven. Ook *Parsifal* kent zijn vader niet en evenmin is dit met Medraut het geval. Soortgelijke voorbeelden uit de oudheid zijn er te over : *Jupiter* nam de vorm van Alcmene aan om Hercules te verwekken; *Ammon* de vorm van Nectanebus om Alexander de Grote te verwekken; *Zeus* nam de vorm de van een zwaan aan om bij Leda Castor en Pollux te verwekken. Bij al deze figuren komt dezelfde gedachte tot uiting : ze worden verwekt in buitengewone omstandigheden, onder bovennatuurlijke spanning, omgeven door mysterie. Hierdoor worden ze als *halfgoden* aanzien.

Een ander vreemd element dat steeds weer opduikt, is de schitterende burcht, de glazen burcht, *Chastel Marveil*, al dan niet gelegen op een eiland. Het zijn steeds weer afspiegelingen van *Annwn*, de Andere Wereld. Een andere naam hiervoor is *Tir na mBeo*, het land van de Eeuwige Jeugd. Tijd bestaat er niet. Niemand wordt er ouder,

De legende van de Graal : een vóórchristelijk mythisch thema. Alle Noordeuropese volkeren kennen eeuwenoude legenden van een god of een mythologische koning die uit een heilige beker dronk – meestal een drank met genezende of voor de eeuwigheid bewarende kracht. De Graallegende is een voorbeeld van heidense mystiek en traditie in christelijke verkleding. Tekening van Rockwell Kent.

niemand gaat er dood. Voedsel en drank worden er in overvloed en naar eigen smaak verstrekt door magische vaten. Die Andere Wereld is niet alleen een hiernamaals ! Het is ook een hier*nu*maals : men kan er naar toe gaan en ervan terugkeren. Eigenlijk is het een rijk dat bestaat in elke menselijke geest en waarin die zich kan terugtrekken; een rijk waar alles mogelijk wordt en waar alle natuurwetten overtreden kunnen worden. Oorzaken hebben er geen gevolgen; het ene vloeit er niet uit het andere voort. De "Andere Wereld" is droom en mystische realiteit tegelijk – een zeer aardse mystische realiteit ! Bepaalde vorsers beweren zelfs dat de Andere Wereld kan geïdentificeerd worden met *Glastonbury* (= glazen stad of glazen kasteel), waarvan de oude naam *"Ynis Gutrin"* (= glazen eiland) is, want destijds was Glastonbury nog omgeven door uitgestrekte moerassen waardoor het daadwerkelijk op een eiland leek. En een dergelijk eiland, dat slechts toegankelijk was voor hen die de weg kenden van de doorwaadbare plaatsen, voert ons terug naar nog zo'n vreemd eiland, *Avalon*. Het is het land waar Arthur, na zijn dodelijke verwonding in de laatste strijd, per schip naar toe gebracht wordt door drie maagdelijke koninginnen, waarvan één *Morgause* is. Morgause is de zuster van Arthur, zwart als de nacht en de dood, en ze is etymologisch waarschijnlijk terug te voeren op de Keltische godin *Morigann* (= Grote Koningin), die samen met haar beide zusters *Bodb* (= Kraai) en Macha (= Vlakte) de tweede funktie vertegenwoordigt, m.n. het militaire aspekt. De drie-eenheid van de Keltische godinnen is trouwens een voortdurend terugkerend gegeven in de gebruiken, de architekturale voorstellingen en de talrijke legenden bij de Bretoenen en de Ieren.

Wat Avalon betreft kunnen we stellen dat we met een typisch andere wereld te maken hebben. Avalon is moeilijk bereikbaar, en Arthur wordt er per schip naartoe gevoerd. Hierdoor lijkt het thema sterk op andere mythische verhalen. De zonnegod *Balder* wordt in de Noordse mythologie per schip naar het rijk van Hel gebracht en Persefone dient Hades per schip naar de onderwereld te volgen. Maar Arthur vertrekt niet naar Avalon om er te sterven. Avalon betekent trouwens letterlijk "appel" en de appel stond in de Keltische traditie bekend als zijnde de vrucht van de Eeuwige Jeugd, zeg maar van de onsterfelijkheid. Er stond trouwens zo'n appelboom in het centrum van Avalon. Daarom vermeldt geen enkel manuskript met zekerheid dat Arthur gestorven zou zijn. Integendeel, velen menen dat hij zal terugkeren om het Recht en de Orde te herstellen. Zelfs Geoffrey of Monmouth, die het zakelijkst in zijn beschrijvingen blijft, zegt over Arthurs einde : *"Arthur himself, our renowned King, was mortally wounded and was carried off to the Isle of Avalon, so that his wounds might be attented to"*. Maar sterven deed Arthur ook hier niet. En wie dat tot in de 19de eeuw in Wales publiekelijk durfde te betwijfelen, riskeerde gemolesteerd te worden.

Benevens de talrijke spitsvondigheden die zich in het epos opstapelen, vinden we er ook de oude Indo-europese trifunktionele struktuur, al is die soms flou en moeilijk te achterhalen. Het duidelijkst te herkennen zijn de twee sleutelfiguren van de sakrale kaste : *Arthur* en *Merlijn*. Arthur is de spil waarrond alles draait. Hij trekt er nooit zelf op uit maar blijft in het centrum als de onbeweegbare beweger van de kosmos, als de vertegenwoordiger van het Goddelijke op aarde. Hij is de *pontifex maximus* want dat kunnen we opmaken uit de titel die hij krijgt, m.n. *High King*, in het Keltisch "ard rî", een funktie die onbetwijfelbaar religieus-maatschappelijk ingeschat dient te worden. Hij is diegene die op raad van de wijze Merlijn de *Ronde Tafel* laat bouwen.

De Ronde Tafel is het centrum van het centrum want Camelot ligt in het midden van het Rijk. Het is het rad waarrond alle nobele ridders zitten en Arthur, de ongeneeslijk gekwetste koning (gekwetst door Minne voor de Graal), zendt zijn ridders uit (doorloopt bepaalde stadia van zijn hogere persoon). Zo kan hij vergeleken worden met "de koning die het rad doet draaien", de *Rotovertorios*. Arthur is de heer van Recht en Orde en bijgevolg vertegenwoordigt hij het rechtsaspekt in de eerste kaste. *Merlijn*, de tweede figuur van het opperste gezag, is diegene die het religieus-magische beheerst en wordt veelal een *druïde* genoemd. Een andere figuur die nauw met het hof van Arthur in verband dient gebracht te worden is *Guinevere*. Zij kan als de vertegenwoordigster van de derde funktie gelden daar ze nauw verbonden wordt met de vruchtbaarheid.

Malory schrijft : "Toen de koningin en al haar ridders de mei dan hadden gevierd, waren allen uitgedost met kruiden, mossen en bloemen op de beste, friste manier." Het verhaal dat Malory aanhaalt, herinnert ons aan de Persefone-mythe. Guinevere, de lentegodin, wordt door de wintergod *Meliagrant* gevangen genomen maar *Lancelot*

weet haar te bevrijden. De laatste aanslagen die de winter op de ontluikende lente kàn plegen, pleegt hij half mei, tijdens de dagen die wij nu de ijsheiligen noemen, wanneer de laatste nachtvorsten de bloesem nog kunnen vernietigen. Het is uitgerekend in diè periode dat Guinevere met haar ridders, "die allen in het groen waren uitgedost" uitreed om de mei te gaan vieren. En als Lancelot Guinevere kwam bevrijden en Meliagrant hem ontwaarde, gaf deze zich onmiddellijk aan Lancelot over want hij is de winter en deze is in de laatste meidagen niet zo sterk meer...

Bij dit alles heb ik ook de vertegenwoordiger van de tweede funktie vernoemd, m.n. *Lancelot van het Meer*. Lancelot is een typische strijder, onovertroffen, een meester in het vak. Hij strijdt voor zijn Koning en Vrouwe en niets is hem hiervoor te veel. Zijn naam komt reeds in de vroegste Arthurteksten naar voor, meer specifiek in het verhaal over *Culwch and Olwen*, waar hij *Llenleawch* genoemd werd. Naar alle waarschijnlijkheid is hij terug te voeren op de oud-Keltisch god *Lugh*, die volgens de *Lebor Gabala*, het Boek der Invasies, het heldengeslacht der *Tuatha dè Dannan* te hulp kwam in de strijd tegen de Formoren. Lugh beheerste vooral de vechtkunst en wordt hierdoor "Lugh met de lange armen" en "Lugh der dodelijke slagen" genoemd. Zijn tochten zijn doorspekt met elementen van de militaire inwijding. Zo wordt in een bepaald verhaal de deugdelijke Eliane dolverliefd op de knappe Lancelot. Maar Lancelot wil hier niets van weten omdat zijn hart bij Guinevere is. Eliane laat vervolgens vrouwe Brisen een liefdesdrankje brouwen waardoor Lancelot zich volkomen aan de jonkvrouw overgeeft. Hij verwekt bij haar *Galahad*, de zuivere. Maar terug bij zinnen werd Lancelot kwaad omdat hij bedrogen was "... en sprong daarna uit het venster en rende krankzinnig het woud in en leefde daar jarenlang als Wilde Man".

Het leven als *Wilde Man* is een typisch aspekt van de militaire inwijdingsbonden die we bij alle Indo-europese volkeren aantreffen. Denken we hierbij aan de *Berserkers*. Melden we als eigenaardigheid nog het feit dat Galahad "de Zuivere" genoemd wordt en zijn symbool de leeuwerik is. Hetzelfde element treffen we aan in een gedicht van Bernard de Ventadours waar de leeuwerik naar alle waarschijnlijkheid de ziel van "de zuivere" voorstelt als symbool voor de *Parfaits* van de katharen. Er zijn trouwens nog heel wat elementen in de Graalgeschiedenis die leiden tot bij de katharen.

Nog één element wil ik u echter niet onthouden, een gegeven dat mij louter toevallig ter hand is gekomen. Het betreft hier *het symbool van de Graal zelf*. We weten uit het onderzoek van de traditionalisten dat Graal afkomstig is van "grasale" (vaas) enerzijds en "graduale" (boek) anderzijds, beiden symbolen voor het centrum en voor de

Zeus nam de vorm van een zwaan aan om Leda te verleiden en bij haar de tweeling Castor en Pollux te verwekken. Zowel koning Arthur als Alexander de Grote kenden een analoge mysterieuze geboorte. Schilderij van de beroemde Franse symbolist Gustave Moreau (1826-1898)

Uit le Morte Darthur van Sir Thomas Malory (1408-1471), heruitgegeven te Londen in 1893/94 met illustraties van Aubrey Beardsley (1872-1898) : hoe vier koninginnen de slapende Lancelot vonden.

Traditie. Wat echter minder bekend is, is het feit dat het aspekt van de Graal slechts een vrij late toevoeging geweest is in de ganse "matière". Het werd voor het eerst door Chrétien de Troyes ingeschoven in opdracht van de Graaf van Vlaanderen, naar een model dat deze hem gaf. Nu blijkt dat de Vlamingen reeds vroeg met de *"Matière de Bretagne"* in kontakt gekomen zijn. Vanaf de 7de eeuw waren er tussen Engeland en het kustgebied, waar later het Graafschap Vlaanderen zou ontstaan, kontakten dank zij missionarissen, bedevaarders en handelaars. Langs abdijen en dynastiek-politieke relaties om werden deze kontakten geïntensiveerd vanaf het einde van de 9de eeuw. Dunstan, aartsbisschop van Canterbury (960-988), en zijn opvolgers wisselden brieven en gunsten uit met Vlaamse abten. Toen Dunstan in 956 uit Engeland was verbannen, werd hij onthaald in de St. Pietersabdij van Gent. Toen Willem de Veroveraar Engeland binnenviel, streden er nogal wat Vlamingen mee in de gelederen van zijn machtig leger. De gegevens hieromtrent werden opgetekend in het Domesday Book.

Dit alles slechts om duidelijk te maken dat er ongetwijfeld banden bestonden met de Bretonse, Welshe en Ierse gemeenschappen en dat ook Vlaamse kloosterlingen in de ganse materie wel beslagen waren. Een schitterend voorbeeld vond ik bij onze mystieke grootmeester Jan van Ruusbroec in zijn werk *"Vanden Blinckenden Steen"*. Ik laat hem zelf aan het woord : "Door die blinkende steen verstaan wij onze Heer Jezus Christus. Immers naar zijn Godheid is Hij een straal van het Eeuwig Licht en een afglans van de heerlijkheid Gods en een spiegel zonder vlek, waar alle dingen in leven. Wie dus alle dingen overstijgt en overwint, hem wordt deze blinkende steen gegeven en daarin ontvangt hij klaarheid, waarheid en leven. Deze steen gelijkt ook op een vurige vlam; want de vurige minne van het eeuwige Woord heeft heel het aardrijk vervuld van minne en wil alle minnende geesten te niet doen opbranden in minne. ... Dit edel steentje, waar ik u over spreek, is geheel rond en rondom effen. De rondheid ervan leert ons, dat de Goddelijke Waarheid begin nog einde heeft; en de effenheid rondom, dat Hij alle dingen op gelijke schaal zal wegen, d.i. ieder zijn verdiende loon geven en voor ieder zal het eeuwig zijn. De laatste eigenschap, die ik aan deze steen wil toekennen, is dat hij buitengewoon licht is. Want het eeuwige Woord des Vaders heeft geen gewicht, al draagt het hemel en aarde in zijn kracht. Het is ook alle dingen even nabij, al kan niemand het achterhalen; want het overstijgt alle schepselen en bestaat vòòr alle en het zal zich alleen openbaren aan wie en waar het

wil. En in zijn lichtheid heeft onze zware mensheid alle hemelen overstegen en zit gekroond aan de rechterhand zijns Vaders. Dat is de blinkende steen, die de schouwende mens gegeven wordt. En in deze steen is er een nieuwe naam gegrift, die niemand kent dan die hem ontvangt. Hiervoor moet gij weten, dat alle geesten bij hun terugkeer naar God een naam ontvangen, ieder zijn eigen naam, naar de edelheid van zijn dienst en de verhevenheid van zijn minne... En ieder die zich met God verenigd voelt, smaakt zijn naam naar het gehalte van zijn deugden, van zijn opgang naar God en van zijn eenheid met Hem... En van die namen kan niet één gedelgd worden, want ze zijn één met het Levende Boek, dat de Zoon Gods is". Verder heeft Ruusbroec het in dit werk over de drieledigheid van personen die toegang hebben tot deze edelsteen, m.n. huurlingen, getrouwe dienaren en verborgen zonen Gods. Nemen we deze gegevens nu eens verder onder de loep.

Er is sprake van een steen, juister : een *edelsteen.* Ook bij Wolfram von Eschenbach wordt de Graal een edelsteen genoemd, de *lapsit exillis.* Over de benaming zijn nogal wat verschillende interpretaties die m.i. daarom nog niet steeds elkaars tegengestelde hoeven te zijn. Het zou afkomstig kunnen zijn van *lapis exilli* (steen der vernietiging) wat dan overeen zou komen met de alchemistische steen van Basilius Valentinus die beweert dat de steen een fenixachtige kwaliteit bezit. De *fenix* is een vogel uit de Egyptische mythologie, groot als een arend, met purperen en gouden

Hoe Sir Belvidere het zwaard Excalibur in 't water wierp (Aubrey Beardsley).

vleugels die eens per duizend jaar verbrandde waarna hij uit de as als een jonge vogel herrees. Hierin herkennen we het duizendjarige *Rijk van de ghibellijnen* terwijl we ook moeten opmerken dat de fenix het symbool voor Christus is waardoor ook dit bij Ruusbroec zou kunnen aansluiten. Het vernietigingsaspekt komt trouwens ook nog tot uiting in *de leegstaande dertiende stoel* van de Ronde Tafel die uit de steen vervaardigd is en die voorbehouden is aan de zuiverste ridder, Galahad. Gaat er iemand anders op plaats nemen, dan wordt deze terstond doodgebliksemd.

Een andere verklaring zou kunnen zijn *"lapis ex caelis"* (steen uit de hemel), wat zou kunnen kloppen, daar volgens de mythe de steen uit de kroon van Lucifer gevallen zou zijn, een motief dat terug te vinden is in de *Sängerkrieg auf der Wartburg.* Wolfram meent echter dat het om een meteoorsteen gaat. Ook dat komt overeen met tal van mythen bij de Indo-europese volkeren. Bij de Germanen werd de hamer van Thorr ook wel eens vergeleken met een zgn. *Donnerkeil.* De Indische tegenhanger van Thorr is

Hoe koningin Guinevere naar het meifeest reed (Aubrey Beardsley).

Indra en deze hanteert een wapen dat "vajra" genoemd wordt. Het is de bliksem, het magische wapen van de god, maar ook nog een "diamant", een edelsteen dus. De troon van de hoogste Boeddha in het Tibetaanse Boeddhisme (*Vajrashrana* – Diamanten Wagen), wordt "vajra" genoemd... Een laatste verklaring bij Wolframs steen is deze van de alchemistische *lapis elixir*, de steen der wijzen.

De graal, steen, kelk, of boek bezit de kapaciteit van klaarheid, helderheid, een helderheid die alles overtreft. *"Toen zij daar was binnengetreden met de graal die ze droeg, kwam er zo'n helder schijnsel dat de kaarsen geen licht meer gaven, net zoals de sterren of de maan, als de zon opkomt."* En ook dat brengt ons bij Ruusbroec terug. Nu zou men kunnen opperen dat dit alles puur toeval is. Maar er zijn twee elementen die mij in mijn overtuiging gesterkt hebben. Ten eerste de verschijning van de naam op de Graal. We hebben dit bij Ruusbroec kunnen vaststellen. Bij Wolfram von Eschenbach wordt dat : "Hoor nu echter hoe bekend wordt gemaakt wie tot de graal zijn voorbestemd. Rondom de rand van de steen verkondigt een opschrift in letters de naam en het geslacht van degene die de zalige tocht zal ondernemen. Dat kunnen de namen van meisjes zowel als van jongens zijn. Dat opschrift hoeft niemand daar uit te wissen want zodra men de naam gelezen heeft verdwijnt het voor hun ogen". De gastheer van de Graal is de ongeneselijke Visserskoning, die vooral gewond is aan het hart door de rituele speer. Ook Christus is een visser, een visser van mensen, zo staat er en de verwonding met de speer aan het kruis bracht hem de dood.

Marcel Lenoir : Aanroeping van de madonna met de fenix van groene onyx (1897).

Het tweede aspekt dat bij mij alle twijfel deed verdwijnen was het vernoemen van zij die tot de aanschouwende mens behoren, zij die deze edelsteen in ontvangst mogen nemen. Ruusbroec noemt hen "huurlingen, getrouwe dienaren en verborgen zonen Gods". Sir Thomas Malory geeft in z'n *De Morte d'Arthur* een soortgelijke indeling onder een andere bewoording : "Toen zagen ze een man uit de heilige schaal komen die alle tekenen droeg van het lijden van Jezus Christus, openlijk bloedend, en hij zei : "Mijn ridders (huurlingen) en mijn dienaren (getrouwe dienaren) en mijn waarachtige kinderen (kinderen Gods/verborgen Zonen Gods), die uit het sterfelijk leven tot het geestelijk leven bent gekomen, ik zal mij thans niet langer verbergen, maar u zult thans een deel van mijn geheimnissen zien en van mijn verborgen dingen : neem nu de hoge spijs aan en ontvangt wat u zozeer hebt begeerd". We merken dus de komplete parallellen met *de mystieke traditie* en deze heeft zich op haar beurt blijkbaar geïnspireerd op de initiatietraditie van de heidense godsdiensten. Hoe ver staan we hier niet van het gesekulariseerde hedendaagse christendom dat niets meer begrijpt van de oude *"God-in-ons"* gedachte.

De ruïne van de abdij van Glastonbury, in het graafschap Somerset, waar koning Arthur begraven werd. Het grafschrift luidt : "Hier ligt Arthur, de koning die was, de koning die zal zijn".

Arthur leeft heden heviger dan ooit te voren. Hij blijkt zelfs sterker te zijn dan de christelijke religie want deze is in verval terwijl Arthurs verhalen aan een revival toe zijn. En te weten dat het allemaal begonnen is met een naam in de *"Historia Brittonum"* zonder verdere uitleg. Maar Arthur is niet van vlees ! Hij is een levende legende, een gedachte, een levenshouding. Hij sterft niet, nù niet, nooit niet ! ARTURUS : REX OLIM : REX QUE FUTURUS !

Koenraad LOGGHE

BIBLIOGRAFIE

W. Verbeke, *Arturus rex*, University Press, Leuven, 1987, 322 blz.

W. Von Eschenbach, *Parzival*, Vrij Geestesleven, Zeist, 1986, 293 blz., vertaling L. Bueger

D. Regnier-Bohler, *La Légende Arthurienne*, Robert Laffont, coll. Bouquins, Paris, 1989, 1206 blz.

J. Markale, *Le roi Arthur et la société celtique*, Payot, Paris, 1983, 431 blz.

L. Weynants, *Van Koning Arthur en Merlijn*, BRT 3 - Woord, luisterstudie uitgebracht iedere donderdag van 6 mei tot 3 juni 1982 tussen 19.30 en 20.30 uur. Schriftelijke neerslag mij toegestuurd door dhr. Weynants.

F. Le Roux & J. Chr. Guyonvarc'h, *Mórrígan-Bodb-Macha : La Souverainité Guerrière de l'Irlande*, Ogam-Celticum, Rennes, 1983, 211 blz.

J. Van Ruusbroec, *Vanden Blinckenden Steen*, Lannoo, Tielt, 1981, 111 blz., in een vertaling van L. Moereels S.J.

Tijdschriften :

Kad. Cahier Sapiential Druidique, Nantes, nr. 16/51ste jg.

Nouvelle Ecole, Paris, nr. 46/automne 1990, waarin blz. 118-124 :

Ph. Baillet, *Primordialité de la Tradition Celtique*,

en blz. 125-128 :

J.C. Riviere & A.H. Stoclet, *Archéologie de l'épopée médiévale*